

# Josep Puig Pujades (1883-1949), ideòleg i paraula del republicanisme empordanès

Anna Teixidor

Poques vegades els bons poetes han estat bons polítics. Els casos en què el literat i el líder han coincidit i excel·lit en una mateixa persona són una excepció. Ho afirmava el diari barceloní d'esquerres *La Humanitat* el juliol de 1933 i considerava Josep Puig Pujades com l'excepcionalitat més rellevant de Catalunya. No deixa de ser significatiu que els escriptors del franquisme només haguessin permès recordar —i en un peu de pàgina—<sup>1</sup> que aquest “cacic”<sup>2</sup> —com el titllaven els expedients de responsabilitats polítiques— fos l'autor de la primera biografia de Narcís Monturiol.<sup>3</sup>

La resta de la seva extensa producció com a escriptor, articulista i ideòleg passava desapercibuda i manifestament oblidada, quan es tractava de ressenyar l'important i —m'atreiria a afirmar desconegut— paper que va tenir com a líder del republicanisme d'esquerres empordanès.

Per a una determinada Figueres, Puig Pujades fou simplement el propietari dels Magatzems Puig París; per a una gran majoria dels seguidors pimargallians significà la continuïtat del projecte republicà federal que havien encapçalat Abdó Terrades, Josep Maria Bofill, Joan Matas Hortal o Martí Carlé. L'any 1893, l'historiador del republicanisme espanyol Enrique Rodríguez Solís assegurava que “como Cádiz en Andalucía, el Ampurdán es en Cataluña la tierra de los liberales y los demócratas”.<sup>4</sup> El pòsit per a aquesta afirmació l'havien deixat aquells homes del vuit-cents i Puig Pujades la mantindria a través d'una conscient infraestructura programàtica construïda

1. RODEJA, Eduard, *Llibre de Figueres*, Editorial Selecta, Barcelona, 1962, p. 249.

2. Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà, Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Expedient Josep Puig Pujades.

3. PUIG PUJADES, Josep, *Vida d'Heroi. Narcís Monturiol. Inventor de la navegació submarina* (prefaci d'Ignasi Iglesias); reedició en facsimil, Ajuntament de Figueres, Figueres, 1985.

4. RODRÍGUEZ SOLÍS, Enrique, *Historia del partido republicano español (de sus propagandistas, de sus tribunos, de sus héroes y de sus mártires)*, Imprenta de Fernando Cao y Domingo de Val, Madrid, vol. II, 1893, p. 431. Vegeu també: DUARTE, Àngel, *Història del republicanisme català*. Eumo, Barcelona, 2000, p. 64.

des de l'extrem nord del país al llarg del primer terç del segle xx. Però, com va articular aquest corpus programàtic i amb quins mitjans va dur-lo a terme? En quins aspectes va intentar influir en la política republicana a través de la seva àmplia producció periodística i literària?

## Un poeta que va ser polític

Vilaclara és el topònim imaginari que Puig Pujades dóna a la Figueres on viu el protagonista de *La planeta d'en Gerardo*, una novel·la publicada a Barcelona l'any 1925, en la qual elabora una transposició literària entre la vila de ficció i la real. El denominador comú d'aquesta novel·la i bona part de la seva obra literària és la crítica mordaç que fa als membres de la burgesia mitjana, retratats sarcàsticament i amb un punt d'ironia que no amaga el seu desencís per la hipocresia social de l'època.

És una imatge particular si tenim en compte que ell fou descendent directe de la petita burgesia comercial figuerenca i que ell mateix podria haver estat Gerardo Bosch, el protagonista de la novel·la. Mentre que els Puig París procedien de famílies de Masarac i de Selva de Mar que al principi del segle xix deixen l'àmbit rural i s'instal·len a la ciutat, els Pujades Planadevall eren negociants de Figueres que havien tingut una fàbrica de xocolata. El pare, Josep, és el fundador dels grans Magatzems Puig París, una "acreditada sastreria"<sup>5</sup> que havia convertit les seves vitrines en un aparador cultural d'aquella època on s'exposaven tot tipus de manifestacions artístiques: des d'antiguitats fins a quadres passant per fotografies i caricatures. El fill segueix la tradició familiar per resignació, aprèn de sastre a Barcelona i a París per regentar el negoci familiar. Quan mor Pi i Margall, precisament, ell resideix temporalment a França, on participa en la fundació del Casal Català a París l'any 1902 juntament amb el gironí Artur Vinardell i els germans Valmanya. Durant aquests primers anys, comença a escriure en revistes culturals modernistes de Barcelona, com ara *Juventut* i *La Il·lustració Llevantina*. Són poques narracions breus però que denoten que el jove Puig Pujades té un interès devot per la literatura. Això podria explicar que sigui un dels organitzadors més joves de la Festa de la Bellesa que se celebra a Figueres l'any 1906. En aquesta diada hi participen alguns dels seus referents literaris com a membres del jurat: Ignasi Iglesias, Josep Pous i Pagès i Carles Rahola, sota la presidència de Joan Maragall, en aquell moment ja considerat la primera autoritat moral de les lletres catalanes.

El discurs del poeta de "la paraula viva" reivindica la "terra de la llibertat" i elogia ufanosament la comarca com a punt d'inflexió per a la construcció del mite literari de l'Empordà. Maragall creu que "si tot Catalunya se perdés, però restés l'Empordà, Catalunya podria tornar a ésser un dia o altre més gran i més forta que mai hagués estat; i que si pel contrari, de tot Catalunya sols l'Empordà es perdés, la pàtria ja no fóra ella mateixa". Ho

5. Vegeu "Crónica General", *El Ampurdanés*, 3 de maig de 1894, núm. 112, p. 3 (tercera època); *El Ampurdanés*, 26 d'abril de 1908, núm. 1557, p. 3.

recorden les pàgines d'*Empordà*, el portaveu de l'Aplec Nacionalista Republicà que Puig Pujades promourà juntament amb Josep Baró l'any 1908. En aquest moment, són joves que s'autodefineixen com a "inadaptats". No els atreuen ni "les activitats del *Sport Figuerense* a l'entorn de les taules de *paño verde*" ni "les vetllades *literario-musicales* que en aquella època xiroia s'estilaven molt en el Casino Menestral" ni "les representacions dramàtiques i altres excessos a que es llençaven els de l'*Apolo* forcejant endebades amb les *ces* i *as* castellanes". Tampoc les activitats del Centre Federal on no hi podien anar, diuen, "si no volíem barallar-nos amb els que trobaven natural la disfressa d'uniforme que ens venia imposada en tots els ordres com a conseqüència de la unitat política i administrativa dels reis absoluts", i menys encara amb "la gent d'extrema dreta" del Centre Catalanista "atrafegada amb el tresillo o la manilla".<sup>6</sup>

Aquests joves apostaven per un republicanisme federal amb un fort sentiment catalanista però sense renunciar als principis de Pi i Margall. El seu arrelament parteix no només dels referents vuitcentistes sinó també de la concepció mítica de l'Empordà que preconitza Maragall. Puig Pujades recull aquesta llarga tradició, n'articula el discurs enllaçant-lo amb el catalanisme i es converteix en el més destacat dels renovadors del republicanisme empordanès del primer terç del segle xx.

Aquesta articulació es produeix a mesura que el seu discurs es concreta l'any 1911 amb una nova formació política, la Unió Federal Nacionalista Republicana, i en un nou òrgan d'expressió, *Empordà Federal*,<sup>7</sup> que serveix de plataforma d'idees per marcar els principis teòrics del partit i influir decididament en els seus coreligionaris però també per esdevenir una tribuna pública que intensifiqui els contactes amb la resta de la intel·lectualitat catalana. Precisament, el lema que acompanya la capçalera del setmanari és una citació extreta del discurs de Joan Maragall a la Festa de la Bellesa: "Terra de llibertat jo en diria de l'Empordà per a fer-ne un elogi en una sola paraula."

Durant aquesta dècada forma part de la Junta de la Unió Federal Nacionalista Republicana de Figueres, de la qual és escollit president el 1915 prenent el relleu al seu sogre, Joan Carbona Molins.<sup>8</sup> Són anys d'una gran activitat intel·lectual, de construcció d'un discurs politicocultural però sense participar com a candidat en cap llista electoral. La possibilitat de formar part d'aquests projectes periodístics, amb l'al·licient afegit de ser el que ha d'aglutinar les seves idees i aspiracions, el motiva, perquè la Restauració monàrquica i l'auge de la Lliga Regionalista impliquen la marginació política dels republicans federals en l'àmbit general. En aquests anys, Puig Pujades està interessat en un ampli ventall de temes que van des de l'evolució ideològica dels republicans federals fins als principals esdeveniments polítics, literaris, culturals, socials o urbanístics del seu període.

En aquest sentit, s'ha d'entendre que sigui un dels promotors de la creació de la Biblioteca de Figueres, del Museu d'Art de l'Empordà, o bé, de

6. BARÓ, Josep, "Del somni a la realitat", *Empordà Federal*, 13 de juny de 1931, núm. 737, p. 3.

7. TEIXIDOR COLOMER, Anna, *Empordà Federal (1911-1938). Amb la República al cap i Catalunya al cor*, Ajuntament de Figueres, Figueres, 2011.

8. *Empordà Federal*, 9 de gener de 1915, núm. 200, p. 3.

la comissió ciutadana a favor d'un monument a Narcís Monturiol i autor de la seva primera biografia. L'elecció de l'inventor de l'Ictineu no és gratuïta ni escollida a l'atzar sinó que en aquest moment ja se'l considera un dels referents en l'imaginari col·lectiu local com s'evidencia en un número extraordinari d'*Empordà Federal* on Monturiol és reivindicat com a "geni" juntament amb d'altres personalitats rellevants de la comarca.<sup>9</sup> L'escultura projectada a la placeta petita de la Rambla ha de ser el símbol artístic que fusioni l'important republicanisme històric amb el futur, sinònim de progrés polític i econòmic. La biografia és la reivindicació de la paraula per potenciar el mite del geni i reflexionar sobre com s'ha de transformar la societat per aconseguir una autèntica República on es prioritzi la cultura, l'educació i la justícia social.<sup>10</sup>

L'interès per la vindicació ideològica però també pel gènere literari el faria autodefinir-se com a deixeble directe del dramaturg Ignasi Iglesias, que li va escriure el pròleg de *Vida d'heroi. Narcís Monturiol, inventor de la navegació submarina* (1918). En aquesta introducció, Iglesias compara Puig Pujades amb l'escriptor francès Anatole France: "un veritable demòcrata amb refinaments i gustos aristocràtics".

D'aquests anys és també el nomenament de l'autor com a mestre en Gai Saber del Felibritger Català per l'Acadèmia Ginesta d'or de Perpinyà. Puig Pujades havia estat un dels organitzadors dels actes d'agermanament amb Occitània que ja s'havien fet durant el segle anterior.

El cop d'Estat del general Primo de Rivera el setembre de 1923 suposa un fre al seu activisme: la suspensió tant del partit com d'*Empordà Federal* l'obliga a allunyar-se públicament de qualsevol posicionament ideològic i a partir d'aquest moment es concentra únicament en la vessant d'intel·lectual. En aquests anys de directori i davant la impossibilitat d'escriure al portaveu republicà, l'autor publica al setmanari catòlic i de dretes de la lliga *La Veu de l'Empordà*. Són una vintena d'articles que s'intensifiquen entre el maig de 1927 i el febrer de 1929, fonamentalment de temàtica sociocultural. Així mateix, inicia una sèrie de col·laboracions a *La Veu de Catalunya* amb la publicació periòdica de contes i, esporàdicament, d'articles, a partir de l'abril de 1925. En aquests anys, també col·labora al diari *La Nau* de Barcelona amb una dotzena de textos entre articles i contes on reivindica, entre d'altres, la projecció que està assolint l'encara joveníssim Salvador Dalí: l'entrevista, polemitza amb aquells que el qüestionen i en difon la prolífica activitat (des de les exposicions de Barcelona i París fins a la pel·lícula que Dalí fa amb Luis Buñuel). En aquests articles, l'autor figuerenc esdevé no només un propagador de les noves del jove Dalí sinó un defensor acèrrim de les seves habilitats artístiques. Puig Pujades ja havia vaticinat anys abans des de les pàgines d'*Empordà Federal* que seria un gran pintor;<sup>11</sup> a més, li havia donat suport, li havia encarregat projectes i havia exercit un mestratge intel·lectual i humà decisiu en els anys de formació de l'artista.

9. *Empordà Federal*, "Als genis empordanesos", 5 d'abril de 1913, núm. 107.

10. PUJOL, Enric, "Josep Puig Pujades i el mite Monturiol", *Narcís Monturiol. Entre utopia i realitat*, Museu de l'Empordà i Sociedad Estatal de Commemoraciones Culturales, Barcelona, 2009, p. 162-173.

11. PUVIS, "L'exposició de la Societat de Concerts" a "Notes d'Art", *Empordà Federal*, 11 de gener de 1919.

El mecenatge fou un dels interessos del polític, que va crear un important fons personal de peces antigues, obres d'art i una voluminosa biblioteca que abans de la guerra civil constava de més de tres mil llibres. Quan l'any 1927 participa activament en la creació del Foment de la Sardana i en la tasca de recerca i divulgació de l'obra de Pep Ventura cedeix partitures originals del músic per tal de contribuir a la recollida de diners que han de permetre dedicar-li un conjunt escultòric a la ciutat.

Un any després forma part de l'organització de l'Exposició Provincial de Belles Arts, celebrada al Casino Menestral, i, precisament, a propòsit d'aquest esdeveniment es constituirà l'agrupació cultural Atenea com a revulsiu per contrarestar l'assaig de repressió cultural de la dictadura primoriverista. L'Atenea es converteix en un espai de reflexió en el qual participa la intel·lectualitat de diverses tendències de la tradició republicana de Catalunya.

Paral·lelament, l'autor publica a la dècada dels anys vint el major volum de la seva obra literària, fonamentalment d'esperit modernista. La seva primera obra és *Tragèdies de veïnat* (1923), narració en què s'evidencia també la crítica vers la petita burgesia comercial figuerenca. És el primer títol d'una llarga relació de narracions, contes, novel·les i assajos que presentarà en diversos certàmens literaris: *Besllums* (1923), *L'oncle Vicenç* (1924), *Què cosa és amor?* (1927), *Vídues blanques* (1928), *Decepció* (1929), *És blanca la lluna?* (1929), l'assaig *La fi de don Joan* (1930) o *El folch que tot ho abranda* (1931).

Al tombant de la dècada dels trenta, Puig Pujades guanya el segon accèssit de La Copa, el premi en prosa literària dels Jocs Florals de Barcelona, amb *El foch que tot ho abranda*<sup>12</sup> i, posteriorment, estrena la peça teatral *Quan s'ha perdut la fe*, publicada el 1936.

### **Consciència programàtica del republicanisme d'esquerres**

Potser l'acció repressiva dels anys del directori fa que Josep Puig Pujades decideixi entrar plenament en política. Amb la represa de les llibertats, reorganitzà des de l'Empordà les bases polítiques per guanyar les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931. En els anys previs a la dictadura, observem que l'autor concep aquell període com a "temps d'assaig, de l'època constructiva"<sup>13</sup> i, en aquest sentit, podem afirmar que desplega una *consciència programàtica* que materialitzarà i encapçalarà amb el triomf electoral de les esquerres i la proclamació de la Segona República: en primer lloc, es recupera l'òrgan d'expressió propi *Empordà Federal*, suspès durant la dictadura primoriverista. D'aquest portaveu, en sorgeix immediatament la formació política la Federació Republicana Socialista de l'Empordà (FRSE), la qual presidirà, i, al llarg dels següents mesos, fomenta la creació d'organitzacions afins: Joventut Nacionalista Republicana, més tard anomenada Joventut Republicana de l'Empordà, i el Grup Femení d'Esquerres. Adela Carbona

12. PUIG PUJADES, Josep, "El foc que tot ho abranda", *Jocs Florals de Barcelona*, Estampa La Renaixensa, Barcelona, 1931, pp. 127-135.

13. VELIVOLE, "Les fites de la vida nostra" a "Cròniques Arbitraries", *Empordà Federal*, 12 d'abril de 1912, p. 2.

Busquets, la dona de Puig Pujades, encapçala el grup de dones i una intensa tasca de divulgació i d'activisme social que s'allargarà durant la guerra.

La reorganització que impulsa el polític no comença de zero, sinó que es nodreix de la xarxa i dels homes que havien militat a la UFNR figuerenca abans de la dictadura de Primo de Rivera. Ell manté el lideratge per crear una plataforma d'expressió que es va nodrint programàticament de les organitzacions afins.

En les eleccions municipals del 14 d'abril de 1931, surt elegit regidor i és nomenat portaveu de l'equip de govern municipal. S'encarrega en qualitat de president de les comissions de finances i de cultura i participa com a vocal a la Junta de l'Hospital i la Junta Local de Primera Ensenyança. Posteriorment, se'l designa com a diputat provisional per representar el partit judicial a l'Assemblea de la Generalitat de Catalunya, de la qual han de sorgir els redactors de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. En el Congrés Nacional Ordinari del partit celebrat entre el 13 i el 14 de febrer de 1932, Puig Pujades entra a formar part del Comitè Executiu Central escollit per la federació comarcal de Girona, al costat de Pere Cerezo i Xavier Casademunt.

Com a diputat al Parlament de la Generalitat de Catalunya representant del districte de Figueres, el polític figuerenc forma part de la comissió de foment dependent del conseller Joan Casanovas. El lideratge de divulgador ideològic però, sobretot, la seva activitat capdavantera al partit el porta l'any 1933 a assumir el càrrec de comissari de la Generalitat de Catalunya a Girona en substitució de Josep Irla. Un report de balanç del mandat, editat per la mateixa Comissaria, permet avaluar la seva obra de govern centrada, sobretot, a potenciar les infraestructures tant hidràuliques com sanitàries i educatives i mantenir una línia de continuïtat política amb el seu predecessor. L'objectiu és assolir "un governament exemplar, auster i no mancat d'aquell profund sentit de justícia social que ha de constituir l'essència medul·lar de tot partit d'Esquerra".<sup>14</sup>

Els càrrecs es van succeint durant aquests anys en què l'autor figuerenc continua escrivint a la premsa amb col·laboracions puntuals a *L'Autonomista* de Girona i, més habitualment, a *Empordà Federal* consolidant la seva capacitat de lideratge i d'aglutinador de les sensibilitats republicanes catalanistes a Figueres:

En tota col·lectivitat humana, per petita que sigui i per democràtica que sigui, també, l'organització que s'ha donat, existeix, forçosament, un cap director, un home la intel·ligència del qual —iman que atrau totes les voluntats— el fa mereixedor de la confiança de tothom guiant-los, amb la seva llum privilegiada, pel camí que ha de conduir-los al lloc abellit.

Vós, amic Puig, heu estat sempre, i sou encara, l'home dirigent d'un gran sector del poble figuerenc. Vós, amb la vostra orientació i esperit d'empresa, heu bastit una Figueres bella, culta i oberta a tots aquells corrents que fan vibrar-la a l'uníson amb l'ànima universal.<sup>15</sup>

14. *La Generalitat de Catalunya a les comarques gironines. Report de la Comissaria Delegada 1933*, Tallers Gràfics de la Casa d'Assistència i Ensenyament, Girona, 1934, p. 3.

15. GELI, Joaquim, "Ciutadà Puig, company...", *Empordà Federal*, 13 de juny de 1931, núm. 737, p. 2.



En aquest mateix article, l'autor recorda també que feia anys —potser en el primer quart de segle— en un àpat amb tots els companys de partit, Marià Pujulà, que aleshores ja era alcalde de Figueres, s'adreçà a Puig Pujades en els termes següents:

Hom assegura que vós sou el meu assessor; hom diu que vós sou qui m'inspireu la conducta a seguir. I bé; encara que així fos no en sentiria pas vergonya, perquè sé que no hauríeu de dictar-me res contrari a l'esperit de justícia o a l'interès del poble figuerenc.<sup>16</sup>

Aquestes citacions demostren que l'ascendència de Puig Pujades sobre els federals figuerencs és evident en un moment que ell accedeix a la primera línia política convertint-se en un dels homes forts del republicanisme d'esquerres a la demarcació. Claudi Ametlla, governador civil de Girona durant la Segona República, recorda que el polític figuerenc tenia, en general, un caràcter feble que adquiria contundència quan volia impedir que “els correligionaris forans no se li fiquessin a casa, on volia manar tot sol. Només que això de manar és un dir, perquè era tan feble i condescendent per al seu petit Estat major que, en realitat, aquest era qui manava”.<sup>17</sup>

Aquest “petit Estat major” a què fa referència Ametlla estava format bàsicament per homes de partit, alguns dels quals participaven activament en les organitzacions, promovent nous centres republicans a la comarca i confeccionant l'òrgan d'expressió.

La trajectòria fulminant de Puig Pujades en aquests primers anys de la Segona República fou estroncada pels fets d'Octubre de 1934. Com a comissari de la Generalitat a les comarques gironines, fou empresonat durant setze mesos per la seva presumpta responsabilitat política en l'assassinat del comandant Domínguez Otero mentre llegia el ban de l'estat de guerra. El polític fou inculpat, juntament amb els diputats Santaló i Marial, detingut i condemnat a trenta anys de presó. El periòdic *Empordà Federal*, que havia fundat l'any 1911 i que encara finançava com a expressió del republicanisme catalanista, també va ser suspès.

L'empresonament esdevé el símbol d'una repressió injusta que es tradueix en una intensa campanya que dura un any i mig en què se succeeixen actes de suport per al seu alliberament. D'aquesta reclusió, l'autor publica *Ell, a la presó* (1938), una reflexió introspectiva en primera persona de la repressió que ha patit. En aquest moment també escriu la comèdia dramàtica *SOS* i col·labora puntualment a la premsa. Al periòdic *L'Horitzó* de Barcelona publica alguns articles entre l'agost i el setembre de 1935 en què demana solidaritat per a aquells que com ell estan reclosos.

Amb la mateixa reivindicació, *Empordà Federal* reapareix el 3 de novembre de 1935 amb un primer editorial dirigit a “tots els perseguits per uns ideals, siguin els que siguin”. Denuncia la situació jurídica de trenta mil presos polítics i, especialment, la del màxim valedor del periòdic, Josep Puig Pujades.

16. GELI, Joaquim, “Ciutadà Puig, company...”, *Empordà Federal*, 13 de juny de 1931, núm. 737, p. 2.

17. AMETLLA, Claudi, *Memòries polítiques*, Catalònia, Barcelona, 1979, pp. 115-116.

Per aconseguir la seva llibertat, se'l presenta a la llista gironina del Front d'Esquerres a les eleccions a Corts del febrer de 1936. La victòria el permet recuperar els seus càrrecs polítics amb el convenciment que hi tornaria a passar pel bé de Catalunya: "Avui em trobo de nou entre tots vosaltres, amb el cap ben alt i la consciència neta, disposat a renovar-ho tot. Insults, grillons, amenaces. Tot ho tornaria a patir. No sóc d'una mena de criminals que han de penedir-se dels seus actes. Sóc un home que ostentava un càrrec i vaig saber fer honor al mateix, al servei d'uns ideals i en benefici de tot un poble."<sup>18</sup>

## La Catalunya que no va ser: el declivi emocional

Al·l'iniici de la guerra civil, Puig Pujades és nomenat cònsol de la República espanyola a Perpinyà i, al final de 1937, a Lió. Amb la derrota republicana, viu als Banys d'Arles i, més tard, s'instal·la a Perpinyà enmig de greus dificultats econòmiques i amb un desgast emocional creixent que s'agreuja a mesura que l'exili s'allarga.

Durant el conflicte havia escrit encara a *L'Autonomista* i en alguns periòdics francesos, especialment, al *Lyon Republicain*, però les seves col·laboracions al llarg de l'any 1939 són cada vegada més escasses. Només puntualment el retrobem a la premsa d'exili, sobretot, a *La Humanitat* de Mèxic. A partir de la caiguda de Catalunya, la seva tasca es dirigeix a tots els casals catalans d'Amèrica per demanar recursos que ell administrarà amb la "garantia" del seu bon nom des del sud-est de França ja que assegura que les necessitats bàsiques dels exiliats no estan cobertes: "cal vestir-se, cal netejar-se, calen un munt de petites coses per a no caure en l'enfonçament moral que anorrea la pròpia personalitat".<sup>19</sup> Així mateix, manté contacte epistolar amb polítics i intel·lectuals catalans i espanyols de diverses tendències: Manuel Azaña, Lluís Companys, Josep Tarradellas, Carles Pi i Sunyer, Joan Casanovas, Antoni Rovira i Virgili, entre d'altres. En aquesta correspondència, hi podem observar que Puig Pujades s'introdueix en els debats que es produeixen a ERC, però des d'un posicionament crític i allunyat dels estrets vincles que fins aleshores l'havien unit a les sigles del partit.

Mentre Puig Pujades sobreviu a l'exili, a l'Espanya franquista el Tribunal de Responsabilidades Polítiques inicia les diligències del seu expedient el 21 de setembre de 1939 al·legant que havia exercit de "Comisario Delegado del Gobierno de la Generalidad en Gerona en el Gobierno rojo". Els informes el titllen de "cacique inductor máximo de la esta comarca", és considerat el "principal protector del periódico de esta Comarca *Ampurdán Federal*" i se'l defineix com un dels "elementos extremistas" més destacats, "propagandista de las doctrinas rojo-separatista, habiendo llegado a ser de los capitostes que más dominaban las masas, estando considerado, desde luego, como peligrosísimo para la Causa Nacional".<sup>20</sup> Les autoritats franquistes no li permeten tornar a Catalunya malgrat les seves sol·licituds.

18. "Els mestres sastres de l'Empordà a Josep Puig Pujades", *Empordà Federal*, 14 de març de 1936, núm. 937, p. 1.

19. Arxiu Municipal de Figueres, Fons Josep Puig Pujades. Correspondència de sortida, abril de 1939.

20. Arxiu Històric de Girona, Fons Govern Civil. Expedients d'investigació d'activitats i persones, 1944-1963. 897/1654.



El 15 de març de 1949, pocs dies abans de morir i a propòsit de la mort de l'excalcalde Marià Pujulà, escrivia a un altre coreligionari figuerenc, Abdó Ventura, fent balanç de la seva trajectòria: "el soroll de les petjades que ens acompanyen pel camí de la vida va esmorteint-se i el silenci va fent lloc als crits ja llunyans de les multituds. Passarem com han passat mantes generacions sense deixar altre rastre que la íntima satisfacció d'haver treballar en un moment donat pel nostre poble, per la ciutat dels nostres amors". Cinc dies després, el polític moria a Perpinyà.

## **La construcció del corpus ideològic a través de la premsa: la paraula d'*Empordà Federal***

Daniel O'Connell és un cèlebre agitador polític irlandès que viu entre records nacionalistes. Encorbat. No hi sent i parla fatigosament. No s'aguanta de vell que és però encara manté l'entusiasme patriòtic. Jordi Erin és el candidat de la Union's Friends, la jove promesa que ha de prendre el relleu a O'Connell, el "soldat de files" que vol mostrar civisme davant la injustícia:

Ens pot exterminar, la tirania,  
mes contra'l pensament de tota Irlanda  
no hi ha butxins, no hi ha tirans que hi puguin.  
Si amb un tret de fusell se mata un home...  
amb una idea un poble es reivindica...  
Feina tindran, si han d'acabà amb la raça!<sup>21</sup>

Són criatures literàries creades pel dramaturg barceloní Josep Burgas (1876-1950), en una peça titulada *Jordi Erin* que es va estrenar l'any 1906 a Barcelona. L'obra, llargament celebrada i reeditada, va influir decisivament en el pensament de Josep Puig Pujades, que va utilitzar el nom de Jordi Erin com a pseudònim en nombrosos articles. Irlanda era Catalunya. O'Connell, Pi i Margall. I Jordi Erin, el soldat republicà que sintetitza els atributs patriòtics, podria ser el mateix Puig Pujades.

A la defensa, doncs, en pau o en lluita,  
dels drets que els avis van guanyar'ns a canvi  
de tants afronts i tanta sang vessada!  
No ignoreu que el despòtic centralisme  
desposseir-nos vol, per fi, de totes  
les santes llibertats que al poble es deuen.  
(...) Acabem de mostrar nostre civisme  
davant del Lloc-tinent. Fermesa i ordre!  
En tant, jo, Jordi Erin, soldat de files,  
Interpretant vostres desitjos, dono  
en nom de tots, al Mestre, una abraçada.<sup>22</sup>

21. BURGAS, Josep, *Jordi Erin*, La Escena Catalana, Barcelona, p. 47.

22. BURGAS, Josep, *op. cit.*, p. 45.

La defensa dels “drets” de Catalunya i la República i la lluita contra el “centralisme” es mostren clarament en els gairebé mil articles que hem pogut comptabilitzar, escrits per l'autor figuerenc, i apareguts en desenes de publicacions periòdiques, fullets propagandístics de fires, certàmens i entitats. Puig Pujades desenvolupa una llarga tasca com a col·laborador en mig centenar de periòdics, revistes i diaris en què va publicar diversos gèneres (articles, contes, poesia i, fins i tot, crítiques literàries, artístiques i d'espectacles). D'entre aquesta extensa relació de capçaleres, cal destacar que va esdevenir l'ideòleg, el valedor i un dels articulistes més prolífics del setmanari figuerenc *Empordà Federal* (1911/1938). Ell és un dels membres fundadors de la capçalera el 8 d'abril de 1911 i un dels que hi invertiran més recursos econòmics personals.

Tot i que els promotors inicialment només admetien un director nominal perquè ho exigia la llei, observem que a partir dels anys trenta la figura de Puig Pujades absorbeix la resta de membres del grup i es consolida com a líder indiscutible. És ell qui marca els principis teòrics, en concep el discurs i l'articula per renovar el republicanisme d'esquerres empordanès. Pere Teixidor Elies<sup>23</sup> assegura que n'era el propietari i això es confirmaria si tenim en compte que durant alguns anys de la Segona República la direcció del periòdic l'assumeix el seu oncle Tomàs Pujades Planadevall. Un coreligionari, Francesc Batet Olivet, es referia a Puig Pujades com “l'escultor” que havia modelat “l'obra”: “d'aquell bloc de pedra dura, Puig Pujades —l'escultor— n'ha fet una bella imatge i ha estat el martell”. Al costat de Puig Pujades, el redactor hi situava Francesc Canet, a qui considerava “l'obrer diligent i abnegat” de l'empresa periodística.<sup>24</sup>

Els més de tres-cents cinquanta articles localitzats confirmen la influència de l'autor en el grup que hi signa amb el seu nom, però també —i majoritàriament— sota tres pseudònims: Puvis, Velivole i el seu admirat Jordi Erin.

El Puig Pujades de l'*Empordà Federal* s'emmarca en allò que alguns autors han definit a propòsit de la Segona República: “República d'intel·lectuals” o, fins i tot, “República de periodistes”,<sup>25</sup> és a dir, personatges amb un marcat perfil polític que en essència actuaven sovint com a propagandistes. A propòsit del vint-i-cinquè aniversari del periòdic figuerenc, es publica un número extraordinari en què s'assimila el polític amb l'òrgan d'expressió: “Per *Empordà Federal* avui és el dia de Puig Pujades. Millor dit, per *Empordà Federal* avui és el dia d'*Empordà Federal*, perquè un i altre són la mateixa cosa. L'un és l'expressió, el concepte, el verb; l'altre la llum, el guiatge, l'home. Per això, en aquest vint-i-cinquè aniversari de l'un havia de coincidir l'homenatge de l'altre”.<sup>26</sup> El “virus bonus”,<sup>27</sup> com el qualifica Ramon Noguer Comet o, anant més enllà, el “pare espiritual”,<sup>28</sup> com el defineix Alexandre Deulofeu, havia aconseguit ésser l'ideòleg i la paraula del republicanisme empordanès.

23. TEIXIDOR ELIES, Pere. *Figueres anecdòtica, segle xx*, Ajuntament de Figueres, Figueres, 1978, p. 161.

24. BATET OLIVET, Francesc, “Al server d'un ideal”, *Empordà Federal*, 11 d'abril de 1936, núm. 941, p. 7.

25. Íbidem, p. 7.

26. PORTELL, Anicet, “Doble homenatge”, *Empordà Federal*, 11 de maig de 1936, núm. 941, p. 8.

27. NOGUER COMET, Ramon, “Empordanès representatiu”, *Empordà Federal*, 11 de maig de 1936, núm. 941, p. 2.

28. DEULOFEU, Alexandre, “Josep Puig Pujades”, *Empordà Federal*, 11 d'abril de 1936, núm. 941, p. 4.

